

แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่องศักยภาพการใช้ที่ดิน พื้นที่ด้านใต้ของเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร มีพื้นฐานทฤษฎีและแนวความคิด รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมี 7 ประการคือ (1) แนวความคิดด้านการใช้ที่ดินและการตั้งถิ่นฐาน (2) แนวความคิดการวางแผนการใช้ที่ดิน (3) แนวคิดในการจัดการและวางแผนพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งทะเล (4) แนวคิดด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติของพื้นที่ชายทะเล (5) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเล (6) แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (7) งานวิจัยและโครงการที่เกี่ยวข้อง

คำนิยาม

ชายฝั่งทะเล หมายถึง บริเวณที่มีอาณาเขตเชื่อมต่อระหว่างสภาพแวดล้อมทางทะเลกับพื้นดิน ทำให้เกิดบริเวณที่มีสภาพแวดล้อมที่มีลักษณะเฉพาะ มีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา บริเวณดังกล่าวมีอาณาเขตตั้งแต่บริเวณแผ่นดินใกล้ชายฝั่ง เขตน้ำทะเลท่วมถึง ที่ลุ่มน้ำเค็ม ชายหาด และอาณาเขตในทะเลที่รวมถึงแนวปะการัง และเกาะต่างๆ (Brown, 1997 และ Clark, 1992)

ชายทะเล หมายถึง เขตระหว่างแนวน้ำทะเลลงต่ำสุดกับแนวน้ำทะเลขึ้นสูงสุด. (พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน)

2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการใช้ที่ดินและการตั้งถิ่นฐาน

2.1.1 แนวความคิดด้านการใช้ที่ดินริมน้ำ

Roy Mann (1973) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ River in the City เกี่ยวกับการใช้ที่ดินริมแม่น้ำ โดยให้ความสนใจทางด้านคุณค่าทางสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ริมแม่น้ำในเขตชุมชนเมือง รวมทั้งการนำเอาที่ดินบริเวณดังกล่าวมาใช้อย่างชาญฉลาด และยกตัวอย่างการใช้ที่ดินผิดประเภทในแต่ละภูมิภาคของยุโรปตะวันตก และสหรัฐอเมริกาแถบตะวันออก โดยเป็นการพิจารณาทางด้านนิเวศวิทยา สุนทรียศาสตร์ และพัฒนาการของการใช้ที่ดิน

Roy Mann กล่าวว่าประเทศต่างๆ ในตะวันตกได้พยายามอนุรักษ์สภาพธรรมชาติบริเวณริมแม่น้ำในเขตศูนย์กลางเมือง หรือบริเวณโดยรอบเมืองในเขตเมืองใหญ่ เช่น San Antonio และ Hamburg ก็มีการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่บริเวณริมแม่น้ำไปพร้อมๆ กัน โดยการออกแบบและควบคุมการใช้ที่ดินบริเวณ Waterfront เป็นกรณีพิเศษ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงมลภาวะทางน้ำของเขตชุมชนเมืองว่าจะมีผล กระทบต่อสุขภาพ และสภาพความเป็นอยู่ของ

ประชากรเมือง รวมทั้งผลกระทบต่อระบบการไหลของน้ำในพื้นที่ริมแม่น้ำ และบริเวณลุ่มน้ำทั้งหมดอันเกี่ยวพันไปถึงน้ำใต้ดิน ทะเล และสิ่งมีชีวิตในน้ำ โดยสาเหตุของการเกิดมลภาวะจะมาจากมนุษย์ที่อยู่อาศัย ทำมาหากินอยู่บริเวณริมน้ำ และทิ้งสิ่งปฏิกูลลงน้ำ

เมื่อมีการเติบโตทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ความเข้าใจผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ยังมีน้อย การเติบโตทางอุตสาหกรรมจึงทำให้เกิดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมตามมาซึ่งแต่เดิมไม่ว่าจะเป็นการเดินทางของคนหรือการขนส่งสินค้าจะใช้ทางน้ำเป็นหลัก พื้นที่ริมแม่น้ำจึงถือเป็นจุดที่มีความสะดวกในการเข้าถึงสูงมาก การใช้ที่ดินชุมชนเมืองบริเวณริมแม่น้ำจึงมีความหนาแน่นมาก โดยเฉพาะโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ซึ่งต้องการความสะดวกในการขนถ่ายวัตถุดิบ และผลผลิต และต้องใช้น้ำในกรรมวิธีการผลิต หรือการถ่ายเทของเสียจากโรงงาน ไม่ว่าจะเป็นโรงงานกำเนิดพลังงาน โรงงานอุตสาหกรรม (เหล็ก เยื่อกระดาษ กระดาษ และปิโตรเคมี) โรงบำบัดน้ำเสีย โรงงานกำจัดขยะ และท่าเรือ ล้วนเป็นสาเหตุให้เกิดการเติบโตทางเทคโนโลยีมากขึ้นบริเวณชายฝั่งในเขตชุมชนเมือง ผลกระทบจากการผลิตดังกล่าวได้ทวีความรุนแรงขึ้นกว่าที่เคยเป็นในอดีตหลายเท่าตัว ฉะนั้นในจุดประสงค์หลักของโครงการแต่ละโครงการต้องเลือกระหว่างการผลิตที่ทำให้เกิดมลภาวะ โดยการทิ้งของเสียลงน้ำโดยตรง หรือการผลิตที่มีการบำบัดของเสียที่ทำให้เกิดมลภาวะก่อนระบายลงสู่น้ำ ลำคลอง

จากที่กล่าวมานั้นคือ พื้นที่ริมแม่น้ำจะได้รับผลกระทบจากโครงสร้างการใช้ที่ดินบริเวณริมน้ำ ซึ่งอาจทำลายระบบนิเวศน์ พื้นที่นันทนาการ และทัศนียภาพที่สวยงามของพื้นที่ริมแม่น้ำ จึงสมควรที่จะได้รับการดูแล และป้องกันการใช้ที่ดินที่ไม่เหมาะสม และทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

กิจกรรมหลายๆ อย่างต้องการที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ เพื่อใช้น้ำในการขนส่งสินค้า ในกรรมวิธีการผลิต หรือถ่ายเทของเสีย แต่ในขณะเดียวกันก็มีอุตสาหกรรมอีกหลายอย่างที่ไม่จำเป็นต้องใช้น้ำแต่ต้องหาพื้นที่ที่อยู่ลึกเข้าไปเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาจากการถูกน้ำท่วม ซึ่งแม้ว่าจะเพิ่มต้นทุนการผลิต แต่เมื่อพิจารณาในระยะยาวก็สามารถจะก่อให้เกิดความประหยัดได้ ในขณะเดียวกันก็สามารถอนุรักษ์สภาพแวดล้อมบริเวณริมแม่น้ำไปในตัว วิธีที่จะช่วยลดปัญหานี้คือการก่อให้เกิดจิตสำนึกว่าที่ตั้งดังกล่าวสามารถทำให้เกิดการประหยัดระยะยาว และพยายามกระตุ้นให้สาธารณชนเกิดความสนใจต่อปัญหานี้อย่างกว้างขวาง จนยอมรับเป็นหน้าที่ของตนในการดูแลโลกที่ตนเองอาศัยอยู่ถือเป็นการวางแผนระยะยาว และถ้าทุกคนคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การลงทุนเพื่อให้บริการสังคม และความสูญเสียทางสังคมที่มาจาก การนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อยู่ตลอดเวลา ก็จะทำให้เกิดข้อตกลงกันของคนในสังคมว่า

- ต้องลดการนำเอาทรัพยากรมาใช้อย่างไม่จำเป็น
- ป้องกันการทำลายคุณภาพน้ำ อากาศ และสภาพภูมิทัศน์

- การนำเอาน้ำและทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ที่ใช้แล้วมาใช้ใหม่เพื่อให้เกิดประโยชน์

สูงสุด

- กระตุ้นให้มีการรวมตัวของการใช้ที่ดินแต่ละประเภทเป็นกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ พื้นที่แหล่งงาน และระบบสาธารณูปโภคของชุมชนเมือง และพัฒนาการใช้ที่ดินเหล่านี้ให้มนุษย์สามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ โดยคำนึงถึงคุณภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติด้วย
- จากข้อตกลงทั้ง 4 ข้อ จะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ต้องได้รับความร่วมมือจากคนทั้งชุมชนในการแสวงหาเครื่องมือที่จะนำมาใช้ในการจัดการทางสิ่งแวดล้อม เครื่องมือดังกล่าวได้แก่ กลวิธีทางเศรษฐกิจ กฎข้อบังคับ การวางแผน และเทคโนโลยีใหม่ๆ

2.1.2 แนวความคิดของการใช้ที่ดินทางการเกษตร

การใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์จะเกี่ยวข้องโดยตรงบนที่ดินนั้นๆ โดยมนุษย์จะเป็นผู้กำหนดลักษณะของการใช้ที่ดินว่าเป็นไปในรูปแบบใด เช่นการทำการเกษตร การก่อสร้างอาคารบ้านเรือนและสิ่งก่อสร้างต่างๆ ตลอดจนสร้างสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น การใช้ที่ดินที่ถูกต้องและเหมาะสม นอกจากจะช่วยให้ประชากรที่อยู่บนที่ดินนั้นมีสภาพทางเศรษฐกิจที่มั่นคงดีแล้วยังทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดีอีกด้วย การตัดสินใจในการใช้ที่ดินมักจะมีวิวัฒนาการมาจากสังคมของมนุษย์ในสมัยก่อน ส่วนการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินที่มีสาเหตุมาจากวิวัฒนาการที่ละน้อย และเป็นผลทำให้เกิดการตัดสินใจแตกต่างกันในการใช้ที่ดินของแต่ละคน ปัจจุบันโลกมีประชากรมากขึ้น มีความซับซ้อนมากขึ้น และการใช้ที่ดินมักจะมีเกิดมาจากกระบวนการวางแผนการใช้ที่ดิน (Process of Landuse Planning)

โดยทั่วไปการใช้ที่ดินเพื่อทำการเกษตรในประเทศไทย มีการใช้ที่ดินหลายอย่างในพื้นที่เดียวกัน โดยคำนึงถึงสมรรถนะของดินเป็นสำคัญ สำหรับดินที่ใช้เพาะปลูกอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจงจะมีลักษณะของการใช้ที่ดินแคบลงจากการเพาะปลูกพืชต่างๆ ไป อย่างไรก็ตามลักษณะของดินบางอย่างอาจปรับปรุงให้เหมาะสมกับพืชชนิดนั้นได้ โดยการจัดการด้านการชลประทาน นอกจากนี้การใช้ที่ดินเพื่อทำการเกษตรอาจใช้ในรูปแบบของการทำการเกษตรร่วมกัน เช่น การปลูกพืชไร่พืชสวน และการเลี้ยงวัวนม หรือการเลี้ยงสัตว์ชนิดอื่นๆ บนพื้นที่เดียวกันได้ และบางกรณีอาจใช้ที่ดินโดยการจัดลำดับการใช้ที่ดิน หรือการใช้ที่ดินร่วมกันหลายๆ อย่างในการปลูกพืช เช่น การปลูกหญ้า หรือไม้ผลต่างๆ ระหว่างแถวของมะพร้าว เป็นต้น การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรในแต่ละอย่างหรือหลายอย่างร่วมกัน โดยสรุปจะต้องพิจารณาลักษณะต่างๆ ของดินและสมรรถนะของดินเป็นสำคัญนั่นเอง

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรสากล สถิตียนันท์ (2532) ได้สรุปไว้ดังนี้

1) ปัจจัยทางกายภาพที่สำคัญ คือ ดิน ดินแต่ละชนิดมีความเหมาะสมในการใช้ที่ดินไม่คงที่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการจัดการที่ดินและข้อจำกัด เนื่องจากลักษณะของดิน ความอุดมสมบูรณ์ของดิน และสภาพพื้นที่ พื้นที่ต่างกันความเหมาะสมสำหรับการใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกแตกต่างกัน สภาพภูมิอากาศโดยเฉพาะ ฝนและการกระจายน้ำฝน เพราะปริมาณน้ำฝนและระยะเวลาในการตกก็เป็นปัจจัยสำคัญที่มีต่อการใช้ที่ดินทางการเกษตร

2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม การเพิ่มจำนวนประชากรทำให้ความต้องการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรเพิ่มขึ้น นอกจากนี้การเพิ่มประชากรยังทำให้พื้นที่การเกษตรถูกนำไปใช้ในการขยายตัวของเมือง อุตสาหกรรม และอื่นๆ เพิ่มขึ้นด้วย

3) ปัจจัยการทำฟาร์ม การทำฟาร์มเป็นลักษณะการเกษตรกรรมน้ำฝน และมีลักษณะขยายเนื้อที่เพื่อการเพาะปลูกมากกว่าการเกษตรแบบเข้มข้นอีกด้วย จากเหตุผลสองประการนี้ทำให้การใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกไม่แน่นอน และผลผลิตที่ได้ก็ไม่แน่นอนด้วย

4) ปัจจัยด้านการตลาดและราคาสินค้าเกษตร ในอดีตที่ผ่านมาการใช้ที่ดินถูกปล่อยให้ไปอย่างไม่มีแบบแผน ที่ดินถูกใช้ไปตามความต้องการของประชาชน ซึ่งมีแรงจูงใจในการใช้ที่ดินปลูกพืช โดยมีราคาของผลผลิตและตลาดเป็นเครื่องกำหนด การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรจึงเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

2.1.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์

การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ส่วนใหญ่จะคำนึงถึงสภาพทางภูมิศาสตร์และสภาพภูมิอากาศเพราะจะมีความเกี่ยวข้องกับแหล่งน้ำ เนื่องจากสภาพเหล่านี้เป็นตัวกำหนดสภาพแหล่งน้ำได้ มนุษย์มีความผูกพันกับน้ำมานานและการตั้งถิ่นฐานจะอยู่ตามบริเวณลุ่มแม่น้ำอย่างเหนียวแน่น อย่างไรก็ตามการที่พื้นที่หนึ่งๆ จะสามารถรองรับจำนวนประชากรเพื่อการตั้งถิ่นฐานทำมาหากินได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ประการแรก คือ ธรรมชาติหรือองค์ประกอบทางธรรมชาติของพื้นที่ ประการที่สองคือสภาพที่ตั้งของพื้นที่ ความสะดวกของโครงข่ายองค์ประกอบขึ้นอยู่ความสามารถทางเทคนิคในการก่อสร้าง ความสามารถในการรองรับการใช้ทรัพยากรพื้นฐานได้มากน้อยเพียงใด ประการที่สาม เกี่ยวข้องกับระดับการครองชีพ และความรู้สึกรับผิดชอบที่ดีต่อสังคม เช่น ค่านิยม ความเคยชิน วัฒนธรรม เป็นต้น และประการสุดท้ายคือ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างพื้นที่

เทรวาร์ธา (Glenn T" Trewartha 1969:77-78) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานไว้ 3 ประการ คือ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มี 3 ประการที่สำคัญ คือ

- 1) ปัจจัยเกี่ยวกับสภาพธรรมชาติ ได้แก่ สภาพภูมิประเทศ อากาศ ดิน แร่ธาตุ แหล่งน้ำ เป็นต้น
- 2) ปัจจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรม ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ทัศนคติ เป็นต้น
- 3) ปัจจัยเกี่ยวกับประชากร ได้แก่ ความแตกต่างของประชากรเกี่ยวกับการเกิด การตาย และการย้ายถิ่น เป็นต้น

โรบินสัน (H" Robinson 1972 : 439) ได้อธิบายการเลือกบริเวณการตั้งถิ่นฐานของประชากรในแต่ละบริเวณยังขึ้นอยู่กับความต้องการของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกัน ซึ่งพอจะสรุปเป็นปัจจัยสำคัญได้ดังนี้ คือ

- 1) แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค (Water Supplies)
- 2) ดินอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเกษตร (Farming Land)
- 3) ความปลอดภัยจากการรุกราน (Defence Possibilities)
- 4) พื้นที่ปราศจากน้ำท่วม (Dry Land)
- 5) แหล่งกำบังภัยธรรมชาติ (Shelter)

จากอิทธิพลต่างๆ ที่มีต่อการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ที่มีเหตุผลแตกต่างกันออกไป แต่พอจะกล่าวได้ว่าอิทธิพลที่สำคัญที่สุด คือ อิทธิพลทางสภาพธรรมชาติหรือสภาพทางกายภาพ ทั้งนี้เพราะกิจกรรมทางเศรษฐกิจเดิมส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นสำคัญ ต้องพึ่งพาสภาพทางธรรมชาติ และอิทธิพลอื่นๆ คือ อิทธิพลทางด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ อิทธิพลด้านสังคมและวัฒนธรรม จะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานของประชาชนในอดีต และส่งผลให้มีการตั้งถิ่นฐานที่ถาวรจนกระทั่งปัจจุบัน

2.1.4 รูปแบบการตั้งถิ่นฐานในชนบท

การตั้งถิ่นฐานในระยะเริ่มแรกจะขึ้นอยู่กับปัจจัยทางธรรมชาติและไม่ได้มีการวางแผนสำหรับการขยายตัวในอนาคตมาก่อน ดังนั้นในบริเวณที่เป็นชนบทและเป็นเมืองในปัจจุบันเมื่อมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้การวางแผนในพื้นที่บริเวณนั้นๆ ทำได้ยากหรือไม่สามารถทำได้ ผลที่ตามมาคือปัญหาต่างๆ เช่น ความไม่เป็นระเบียบของที่อยู่อาศัย ความแออัด การจราจรคับคั่ง ตลอดจนปัญหาหามลพิษ ปัจจุบันจึงได้มีการวางแผนการใช้ที่ดินทั้งในชนบทและในเมือง โดยในชนบทจะเน้นการวางแผนการใช้ที่ดินทางการเกษตร เพื่อให้การใช้ที่ดินได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจเต็มที่ สำหรับการตั้งถิ่นฐานในชนบทของประเทศไทย เป็นลักษณะที่ไม่มี การวางแผนอย่างเป็นระบบ ดังนี้

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มี 3 ประการที่สำคัญ คือ

- 1) ปัจจัยเกี่ยวกับสภาพธรรมชาติ ได้แก่ สภาพภูมิประเทศ อากาศ ดิน แร่ธาตุ แหล่งน้ำ เป็นต้น
- 2) ปัจจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรม ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ทัศนคติ เป็นต้น
- 3) ปัจจัยเกี่ยวกับประชากร ได้แก่ ความแตกต่างของประชากรเกี่ยวกับการเกิด การตาย และการย้ายถิ่น เป็นต้น

โรบินสัน (H" Robinson 1972 : 439) ได้อธิบายการเลือกบริเวณการตั้งถิ่นฐานของประชากรในแต่ละบริเวณยังขึ้นอยู่กับความต้องการของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกัน ซึ่งพอจะสรุปเป็นปัจจัยสำคัญได้ดังนี้ คือ

- 1) แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค (Water Supplies)
- 2) ดินอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเกษตร (Farming Land)
- 3) ความปลอดภัยจากการรุกราน (Defence Possibilities)
- 4) พื้นที่ปราศจากน้ำท่วม (Dry Land)
- 5) แหล่งกำบังภัยธรรมชาติ (Shelter)

จากอิทธิพลต่างๆ ที่มีต่อการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ที่มีเหตุผลแตกต่างกันออกไป แต่พอจะกล่าวได้ว่าอิทธิพลที่สำคัญที่สุด คือ อิทธิพลทางสภาพธรรมชาติหรือสภาพทางกายภาพ ทั้งนี้เพราะกิจกรรมทางเศรษฐกิจเดิมส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นสำคัญ ต้องพึ่งพาสภาพทางธรรมชาติ และอิทธิพลอื่นๆ คือ อิทธิพลทางด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ อิทธิพลด้านสังคมและวัฒนธรรม จะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานของประชาชนในอดีต และส่งผลให้มีการตั้งถิ่นฐานที่ถาวรจนกระทั่งปัจจุบัน

2.1.4 รูปแบบการตั้งถิ่นฐานในชนบท

การตั้งถิ่นฐานในระยะเริ่มแรกจะขึ้นอยู่กับปัจจัยทางธรรมชาติและไม่ได้มีการวางแผนสำหรับการขยายตัวในอนาคตมาก่อน ดังนั้นในบริเวณที่เป็นชนบทและเป็นเมืองในปัจจุบัน เมื่อมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้การวางแผนในพื้นที่บริเวณนั้นๆ ทำได้ยากหรือไม่สามารถทำได้ ผลที่ตามมาคือปัญหาต่างๆ เช่น ความไม่เป็นระเบียบของที่อยู่อาศัย ความแออัด การจราจรคับคั่ง ตลอดจนปัญหามลพิษ ปัจจุบันจึงได้มีการวางแผนการใช้ที่ดินทั้งในชนบทและในเมือง โดยในชนบทจะเน้นการวางแผนการใช้ที่ดินทางการเกษตร เพื่อให้การใช้ที่ดินได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจเต็มที่ สำหรับการตั้งถิ่นฐานในชนบทของประเทศไทย เป็นลักษณะที่ไม่มี การวางแผนอย่างเป็นระบบ ดังนี้

1) การตั้งถิ่นฐานแบบกระจุกตัว (Clustered Settlement) การตั้งถิ่นฐานแบบนี้จะมีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางธรรมชาติหรือปัจจัยทางกายภาพ เช่น ที่ราบลุ่มแม่น้ำ บริเวณทางแยกของถนน และบริเวณที่แม่น้ำบรรจบกัน เป็นต้น ในระยะแรกของการตั้งถิ่นฐานจะอยู่เป็นกลุ่มห่างๆ กัน ในระยะหลังจำนวนคนเพิ่มมากขึ้นกลุ่มบ้านขนาดเล็กจะขยายใหญ่ขึ้นเป็นหมู่บ้าน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการสร้างหมู่บ้านด้วย การตั้งถิ่นฐานแบบนี้เป็นการตั้งถิ่นฐานของชนบทที่ประกอบอาชีพการเกษตร โดยพื้นที่เกษตรจะอยู่รอบหมู่บ้าน บางครั้งรวมเรียกว่า หมู่บ้านเกษตร (Farm Village)

2) การตั้งถิ่นฐานแบบกระจาย (Scattered Settlement) เป็นการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่เกษตรของตนหรือเรียกว่าการกระจายในลักษณะโดดเดี่ยว (Isolated Settlement) ความห่างของการตั้งบ้านเรือนขึ้นอยู่กับขนาดที่ดินของแต่ละครอบครัว การตั้งถิ่นฐานแบบนี้จะมีศูนย์กลางร่วมกัน เช่น วัด โรงเรียน ตลาด ลักษณะการตั้งถิ่นฐานแบบนี้จะพบในชนบทประเทศที่พัฒนาแล้ว สำหรับประเทศไทยจะพบในบริเวณที่เกษตรประกอบอาชีพทำไร่และทำสวน โดยกระจายอยู่ไม่ไกลกันนักในพื้นที่สวนของแต่ละครอบครัว แนวเขตของสวนจะมีคูคลองกัน

3) การตั้งถิ่นฐานแบบกลุ่ม (Random Settlement) เป็นการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่เกษตรที่มีลักษณะเป็นกลุ่มและกระจายแบบโดดเดี่ยวสลับกัน โดยระยะแรกจะตั้งถิ่นฐานอยู่รวมกันเป็นกลุ่มหมู่บ้าน ต่อมาเมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้นมีการขยายพื้นที่การเกษตรและการตั้งถิ่นฐาน ขณะเดียวกันความต้องการความเป็นอิสระจึงไปสร้างบ้านเรือนในพื้นที่ของตนเอง จึงปรากฏว่ามีการตั้งถิ่นฐานกระจายออกไปจากหมู่บ้าน ลักษณะการตั้งถิ่นฐานแบบนี้จะพบในชุมชนเกษตรของไทยเช่นกัน เช่น ชุมชนการเกษตรอำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช (ประโยชน์ เรืองโรจน์ , 2516) มีลักษณะการตั้งถิ่นฐานแบบกลุ่ม ส่วนบริเวณกลางทุ่งนาจะมีลักษณะคงเดิมหรือลดลง ทั้งนี้เนื่องจากแม่น้ำลำคลองได้เพิ่มความสำคัญในเรื่องการคมนาคม นอกจากนี้แม่น้ำยังเป็นแหล่งที่เหมาะสมในด้านเกษตรกรรมการอุปโภคและการบริโภค

4) การตั้งถิ่นฐานตามแนวเส้นทางคมนาคม (Linear Settlement) การตั้งถิ่นฐานประเภทนี้มักปรากฏในบริเวณที่ราบเป็นส่วนใหญ่ไม่ค่อยพบในบริเวณที่สูง ลักษณะการตั้งบ้านเรือนจะเป็นแนวยาวตามเส้นทางคมนาคมที่สะดวก โดยอาจจะตั้งอยู่เป็นกลุ่มติดต่อกันในเขตที่เป็นชุมชนการค้า หรือทางแยกของเส้นทางคมนาคม สำหรับพื้นที่การเกษตรจะอยู่บริเวณด้านหลังของที่อยู่อาศัย เส้นทางคมนาคมที่ส่งเสริมให้มีการตั้งถิ่นฐาน ได้แก่ แม่น้ำ คลอง ถนน เป็นต้น

- แม่น้ำ การตั้งถิ่นฐานบริเวณริมฝั่งแม่น้ำส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณที่เป็นคันดินธรรมชาติ (Natural Level) ที่น้ำท่วมไม่ถึง หรือที่ราบขั้นบันได ส่วนมากเป็นการตั้งถิ่นฐานใน

ระยะแรกๆ ของโลก เมืองหลวงหรือเมืองต่างๆ มักจะตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำทั้งสิ้น ทั้งนี้เพราะแม่น้ำมีปัจจัยหลายอย่างที่ดึงดูดให้เกิดการตั้งถิ่นฐาน

- ลำคลอง เป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำอีกประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์โดยขุดเชื่อมระหว่างแม่น้ำกับแม่น้ำ ส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นแนวตรง และอยู่ในบริเวณที่ราบ เพื่อใช้เป็นแหล่งน้ำจืด การคมนาคม การเกษตร การอุปโภคและบริโภค

- ถนน เส้นทางคมนาคมทางบกไม่ว่าจะเป็นรถยนต์หรือรถไฟ เป็นเส้นทางที่เกิดขึ้นระยะหลังที่ดึงดูดให้มีการอพยพจากพื้นที่บริเวณภายในที่เป็นแหล่งเกษตรกรรมให้ออกมาตั้งถิ่นฐานบริเวณสองฝั่งของถนน เพราะถือว่าเป็นเส้นทางคมนาคมที่สะดวกและรวดเร็วกว่าทางน้ำ จากการศึกษาที่ถนนเป็นปัจจัยดึงดูดให้มีการตั้งถิ่นฐานหนาแน่นเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จะพบว่าบางบริเวณจะกลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่หรือเป็นเมืองเกิดขึ้นเมื่อมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคม นอกจากนี้ยังปรากฏว่าราคาที่ดินบริเวณใกล้ถนนจะสูงกว่าที่ดินที่อยู่ไกลจากถนนออกไป

2.2 แนวความคิดการวางแผนการใช้ที่ดิน

การใช้ที่ดิน คือการที่มนุษย์ได้กระทำกิจกรรมต่างๆ บนที่ดินในรูปแบบต่างๆ เช่น การเกษตร บ้านเรือนที่พักอาศัย สิ่งก่อสร้างต่างๆ ซึ่งเมื่อกิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้นมีหลายประเภทขึ้นเกิดการใช้ที่ดินอย่างไม่เหมาะสม ดังนั้น การวางแผนการใช้ที่ดิน จึงเข้ามามีบทบาทเพื่อให้เกิดการจัดการที่ดินอย่างเป็นระบบมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสภาพของดินในแต่ละกิจกรรม รวมไปถึงต้องสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและความต้องการของสังคมนั้นๆ เพื่อให้แผนที่จัดวางขึ้นก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งต่อคนบนที่ดินนั้น และต่อสภาพทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

Goodman (1968 : 106-126) ได้อธิบายถึงปัจจัยสำคัญของการวางแผนการใช้ที่ดิน โดยจะต้องคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้ คือ

- 1) ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับลักษณะที่ดิน (Land Characteristics) คุณภาพ (Quality) และรูปแบบ (Pattern)

- 2) กิจกรรมบนพื้นที่นั้น (Activities) จะใช้ในการวิเคราะห์รูปแบบการใช้ที่ดินที่ผ่านมาในอดีต และใช้เป็นกรอบสำหรับกำหนดรูปแบบผังการใช้ประโยชน์ที่ดินระยะยาว

Keeble (1969 : 99) กล่าวถึงการใช้ที่ดินในเมืองและแบ่งรูปแบบกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่นั้น เป็น 4 ส่วน คือ ย่านศูนย์กลางเมือง ย่านอุตสาหกรรม ย่านพักอาศัย และที่ว่างที่รวมพื้นที่เกษตรด้วย โดยมีลักษณะการใช้ที่ดิน ดังนี้

- (1) ศูนย์กลางเมือง คือ พื้นที่ที่ใช้เป็นย่านการค้า การบริหารและบริการทางสังคมบางประการซึ่งกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้จะรวมกันอยู่อย่างหนาแน่น และมีการก่อรูปที่ซับซ้อนเป็นศูนย์กลางการบริการต่างๆ เท่าที่เมืองจะสนองตอบได้ ศูนย์กลางเมืองควรจะประกอบด้วยกิจกรรม

ที่สำคัญ คือ ร้านค้า สำนักงาน ธนาคาร สถานที่ราชการ ห้างสรรพสินค้า พิพิธภัณฑ์ และโกดังเก็บสินค้า ฯลฯ

(2) ย่านอุตสาหกรรม คือ บริเวณที่เป็นที่ตั้งประกอบกิจกรรมของอุตสาหกรรมการผลิต (Manufacturing Industry) และอุตสาหกรรมบริการขนาดใหญ่ พร้อมทั้งเป็นที่ตั้งของสถานีจ่ายไฟฟ้าและแก๊ส

(3) ย่านที่พักอาศัย คือบริเวณสำหรับให้ประชากรอยู่อาศัย ซึ่งจะประกอบด้วยอาคารพักอาศัยแบบต่างๆ สวนขนาดต่างๆ รวมทั้งการใช้ที่ดินอื่นๆ เช่น ย่านการค้าประจำท้องถิ่น โรงเรียนประถมศึกษา

(4) พื้นที่ว่าง (Open Space) ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในบริเวณพักอาศัยและพื้นที่ในโรงเรียน โรงพยาบาล และสถาบันต่างๆ สวนสาธารณะและสนามเด็กเล่น นอกจากนี้ยังมีที่ว่างบริเวณ ชานเมือง (Town Periphery) ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ภาคเกษตร ได้แก่ สวนผลไม้ พื้นที่เพาะปลูก

2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการและการวางแผนพัฒนาพื้นที่ชายทะเล

2.3.1 แนวความคิดในการพิจารณาวางแผนพัฒนาพื้นที่ดินชายทะเล

Brahtz (1972 1-15) พื้นที่ดินชายทะเลเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญอย่างหนึ่ง และเป็นระบบนิเวศที่สำคัญ เนื่องจากเป็นเขตเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศทะเลเป็นระบบนิเวศบก เป็นความต่อเนื่องของพื้นที่ทะเลและพื้นที่บนบก ในการวางแผนพัฒนาจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่างๆ ดังนี้

- 1) คุณสมบัติทางธรณีวิทยา และการใช้ประโยชน์ที่ดินตามลักษณะธรรมชาติ
- 2) คุณสมบัติทางนิเวศวิทยาทั้งทางบกและทางน้ำ โดยการวางแผนพัฒนาจะต้องคำนึงถึงการใช้ประโยชน์เพื่อการอนุรักษ์สภาพทางธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตเหล่านี้ไว้
- 3) คุณสมบัติทางสภาพอากาศ
- 4) กิจกรรมและการใช้ประโยชน์พื้นที่ชายทะเล
- 5) องค์ประกอบเพิ่มเติม ได้แก่ การย้ายถิ่นของประชากร การเติบโตของประชากร มลภาวะทางสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

นอกจากนี้การวางแผนพัฒนาพื้นที่ชายทะเลจะต้องคำนึงถึงข้อขัดแย้งขององค์ประกอบ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การพัฒนาอุตสาหกรรมน้ำมันในทะเลขัดแย้งกับการประมง การท่องเที่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

ระบบการวางแผนพัฒนาพื้นที่ชายทะเล มีดังนี้ คือ

- 1) การวางแผนจุดมุ่งหมาย
 - วิเคราะห์ความต้องการของท้องถิ่น นโยบายระดับชาติ และระดับจังหวัด
 - วิเคราะห์ปัญหาอย่างเป็นระบบ

2) การวางแผนทางการปฏิบัติ

กำหนดแนวทางและการเปลี่ยนแปลงที่จะต้องเกิดขึ้น

3) การวางแผนการประเมินผล

- วิเคราะห์ทางเลือกทางกายภาพ
- การประเมินทางเลือกทางเศรษฐกิจ
- การประเมินทางเลือกทางการเงิน

4) การเลือกแนวทางและการปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา

2.3.2 แนวทางในการจัดการและวางแผนพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งทะเล

ประชุม แก้วเนียน (2529) ได้ให้ความหมายของการวางแผนพัฒนาและจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเล (Coastal Resources Management and Planning) หมายถึง การจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเล (รวมทั้งระบบนิเวศ) และการจัดระเบียบกระบวนการพัฒนาผ่านทางวางแผนเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ดีที่สุด ในขณะที่เดียวกันพัฒนานั้นจะต้องอยู่ภายใต้ขีดจำกัดสภาพแวดล้อมที่สามารถอำนวยให้มีการพัฒนาต่อไปได้อย่างต่อเนื่องและยาวนาน ลักษณะสำคัญของแนวทางนี้คือ การพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งทะเลเพื่อให้สามารถสนองการใช้ประโยชน์และวัตถุประสงค์ได้ในหลายรูปแบบ

โดยทั่วไปแนวความคิดในการวางแผนที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการพัฒนาเขตชายฝั่งทะเลก็คือ ผู้วางแผนจะต้องคำนึงถึงการจัดการและวางแผนพัฒนาทรัพยากรตั้งแต่ขั้นแรกของกระบวนการวางแผน เนื่องจากปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปเป็นผลมาจากการแข่งขันการใช้ประโยชน์ต่างๆ จากทรัพยากรธรรมชาติ การให้ความสำคัญกับการจัดการทรัพยากรแต่เริ่มแรกของการวางแผนย่อมสามารถลดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร และสามารถหลีกเลี่ยงการที่จะต้องจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Statements) ซึ่งต้องใช้เวลาในการจัดทำมาก วิธีการนี้ยังช่วยให้สามารถให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่จะใช้ทรัพยากรให้ได้ผลประโยชน์สูงสุดโดยรวมง่ายขึ้น

ข้อพิจารณาที่สำคัญสำหรับการจัดการและวางแผนเขตชายฝั่งทะเล

1) เป็นการยากที่เราจะกำหนดขอบเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเล แม้ว่าในทางทฤษฎีอาจรวมเอาพื้นที่ลุ่มน้ำที่สำคัญและเขตน่านน้ำระยะ 200 ไมล์จากชายฝั่งทะเลเข้าไปในพื้นที่ชายฝั่งทะเลได้ อย่างไรก็ตามความพยายามที่จะกำหนดขอบเขตที่แน่นอนของเขตชายฝั่งทะเลยังมีความสำคัญน้อยกว่าการให้ความหมายเพื่อชี้ลักษณะเฉพาะหรือลักษณะพิเศษของสภาพพื้นที่ชายฝั่งทะเล และปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการจัดการและพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งทะเล สำหรับวัตถุประสงค์ในการวางแผนและจัดการนั้น ไม่มีความจำเป็นจะต้องชี้เฉพาะแน่นอนลงไปถึงขอบเขตพื้นที่ทั้งหมดที่อยู่ในเขตชายฝั่งทะเล อย่างไรก็ตามเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้

วางแผนที่จะต้องเข้าใจถึงหลักการในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง รวมทั้งผลกระทบจากบริเวณที่สูงและภูเขาที่มีต่อกิจกรรมต่างๆ ในบริเวณชายฝั่งทะเล

2) เขตชายฝั่งทะเลมีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงได้ การผสมผสานกันของส่วนพื้นดิน และส่วนทะเลและอิทธิพลที่ส่งถึงกันและกัน ก่อให้เกิดสิ่งที่นักนิเวศวิทยา เรียกว่า Ecotone คือบริเวณจุดต่อ (Area of Transition) ซึ่งเป็นบริเวณที่สามารถพบสิ่งมีชีวิตทั้งที่มีกำหนดจากทะเลบนบก แหล่งพลังงานและอาหารอันอุดมสมบูรณ์ซึ่งไหลเข้าสู่บริเวณชายฝั่งทะเล ร่วมกันสร้างระบบนิเวศน์บริเวณนี้ที่ให้ผลผลิตทางชีวภาพสูง และมีความหลากหลายในบริเวณนั้น ระบบนิเวศน์ที่อุดมสมบูรณ์และหลากหลายนี้ก่อให้เกิดสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่มีค่าสามารถใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง แต่เขตชายฝั่งทะเลก็เป็นบริเวณที่ถูกกระทบกระเทือนได้ง่าย และมีความไวต่อการเปลี่ยนแปลงของสมดุลย์ทางธรรมชาติ ซึ่งสิ่งนี้มีความสำคัญที่ควรคำนึงถึงเป็นอย่างยิ่ง เมื่อพิจารณาพัฒนาพื้นที่ในบริเวณชายฝั่งทะเล

3) ทรัพยากรที่สามารถฟื้นฟูได้มีปริมาณจำกัดในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และอุปสงค์ด้านเศรษฐกิจที่มีต่อทรัพยากรหนึ่งทรัพยากรใดก็มักสูงกว่าอุปทานที่ทรัพยากรนั้นสามารถตอบสนองได้ ดังนั้นเป้าหมายหลักอันหนึ่งของการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลคือ การพยายามรักษาทรัพยากรเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรได้อย่างต่อเนื่องและยาวนาน หลักการนี้คือการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากทรัพยากรจะต้องไม่มากและรวดเร็วจนเกินไป จนถึงระดับที่ทรัพยากรไม่อาจฟื้นตัวหรือได้รับการฟื้นฟูได้ทันกับเวลาที่ถูกใช้ไป อย่างไรก็ตามวิธีการนี้ต้องการกระบวนการวางแผนที่มีความละเอียดอ่อน และเข้าใจถึงธรรมชาติของสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี เมื่อมีการวางแผนเพื่อการอนุรักษ์หรือพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งทะเล สิ่งสำคัญและต้องคำนึงถึงคือ ผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ที่จะมีต่อกิจกรรมใดๆ ในระบบที่ต่อเนื่องกัน แนวทางพัฒนาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนี้รวมเอาแนวความคิดในการใช้ทรัพยากรให้ได้อย่างต่อเนื่องและยาวนาน (Sustainable use) และแนวความคิดในการใช้ประโยชน์เพื่อให้ได้ผลตอบแทนสูงสุดจากการใช้ประโยชน์หลายด้าน (Multiple Use) เข้าไว้ด้วยกันภายในกรอบของแผน ซึ่งวางไว้เพื่อการใช้ประโยชน์ระยะยาวและครอบคลุมเนื้อหาหลายด้าน

สำหรับหลักการสำคัญเบื้องต้นที่ใช้ในการจัดการและวางแผนพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งทะเลมีหลักการที่สำคัญดังนี้

- เขตชายฝั่งทะเลมีลักษณะเฉพาะตัว และต้องการการจัดการและวางแผนพัฒนาที่มีลักษณะเฉพาะตัวด้วย
- น้ำเป็นแรงธรรมชาติที่สำคัญที่สุดอดประสานระบบทรัพยากรชายฝั่งต่างๆ เข้าด้วยกัน
- พื้นที่ทั้งส่วนที่เป็นดินและน้ำของพื้นที่ชายฝั่งทะเลจะต้องนำมาวางแผนและ

จัดการร่วมกันเสมอ

- การพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งทะเลอย่างต่อเนื่องและถาวรคือจุดประสงค์หลักของการจัดการและวางแผนพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเล
- การจัดการและวางแผนพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งทะเล เน้นการใช้ประโยชน์หลายด้านจากทรัพยากรที่สามารถฟื้นฟูได้เป็นสำคัญ
- จุดรวมความสนใจของการจัดการและวางแผนพัฒนาชายฝั่งทะเล อยู่ที่ทรัพยากรซึ่งเป็นสมบัติของส่วนรวม
- การประสานผลประโยชน์ของหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการจัดการและวางแผนพัฒนาชายฝั่งทะเล
- หน่วยงานของรัฐทุกระดับจะต้องมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการจัดการและวางแผนพัฒนาชายฝั่งทะเล
- ขอบเขตพื้นที่ซึ่งดำเนินการจัดการและวางแผนพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเล จะถูกกำหนดโดยเรื่องที่จะทำการจัดการและวางแผน ทั้งนี้เนื่องจากกระบวนการนี้ถือว่าเป็นขอบเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลตั้งอยู่บนพื้นฐานของปัญหาที่จะมุ่งแก้ไขในแต่ละเรื่อง และขอบเขตพื้นที่สามารถปรับได้ เพื่อให้สอดคล้องกับวิวัฒนาการของกระบวนการวางแผน
- โครงสร้างของการจัดการและวางแผนพัฒนาชายฝั่งทะเล สร้างขึ้นเพื่อการปฏิบัติงานสามารถทำได้ง่ายเป็นค่อยไปเป็นขั้นเป็นตอน
- การจัดการและวางแผนพัฒนาชายฝั่งทะเล เน้นการพัฒนาที่กลมกลืนกับธรรมชาติ
- การจัดการและวางแผนพัฒนาชายฝั่งทะเล เน้นความสำคัญของการวิเคราะห์ ประเมินค่าทางสภาวะแวดล้อม
- รูปแบบเฉพาะของการประเมินค่าทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการจัดการและวางแผนพัฒนาชายฝั่งทะเล

2.4 แนวความคิดในการอนุรักษ์ธรรมชาติของพื้นที่ชายทะเล

Schaefer (1978) ได้แบ่งประเภทการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ชายทะเล ไว้ดังนี้คือ

1) การใช้ทรัพยากรธรรมชาติโดยตรง

- การใช้ประโยชน์ทางด้านอาหารและผลผลิตทางทะเล เช่น ผลผลิตทางการประมง เป็นต้น
- การใช้ประโยชน์ทางสันทนาการ เช่น การตกปลา การท่องเที่ยว เป็นต้น การใช้ประโยชน์ทางอ้อม เช่น ทางวิทยาศาสตร์ และการศึกษา

- 2) การใช้ประโยชน์ทางด้านอื่นๆ เกี่ยวกับทางชีวภาพ
 - การถ่ายเทของเสีย
 - การเปลี่ยนสภาพทางชีวภาพ
- 3) กิจกรรมของมนุษย์ที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมบริเวณชายฝั่งทะเล
 - การทิ้งขยะและของเสีย
 - การทำการเกษตร
 - การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง
 - การใช้บริเวณชายฝั่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสันทนาการ
 - การขุดแร่ในทะเลและการขุดเจาะน้ำมัน
 - การสื่อสารและการขนส่ง เป็นต้น

ความขัดแย้งของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล และการใช้ประโยชน์พื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเล สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภทคือ

- 1) การใช้ทรัพยากรธรรมชาติบริเวณพื้นที่ดินชายทะเลเป็นการลดทรัพยากรธรรมชาติและเกี่ยวพันต่อเนื่องถึงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติอื่นๆ
- 2) กิจกรรมในบริเวณพื้นที่ดินชายทะเลเป็นการลดผลผลิตทางธรรมชาติ และลดศักยภาพการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในทางตรง
- 3) ความเกี่ยวพันทางกายภาพระหว่างผู้ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยตรงกับผู้ใช้ประโยชน์พื้นที่ดินชายทะเลในด้านอื่นๆ

เหล่านี้เป็นประเด็นที่นักวางแผนจะต้องศึกษา และจัดการวางแผนอย่างเป็นระบบ มีประสิทธิภาพให้สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติ โดยถือการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นสำคัญ

2.5 กฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเล

เนื่องจากเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลมีทรัพยากรหลายชนิด รวมทั้งมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่หลากหลาย ทำให้มีกฎหมายจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในพื้นที่ชายฝั่งทะเล โดยอาจแบ่งตามลักษณะเจตนารมณ์ของการบังคับใช้กฎหมายซึ่งเกี่ยวข้องกับลักษณะการใช้ที่ดินออกเป็น 7 กลุ่ม ดังนี้

- 1) กฎหมายที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับโครงสร้างพื้นฐาน
 - พ.ร.บ. การผังเมือง พ.ศ. 2518
 - พ.ร.บ. ควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522
 - พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535
 - พ.ร.บ. รักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535

2) กฎหมายมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการกสิกรรม

- พ.ร.บ. ป่าไม้ พ.ศ. 2484
- พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504
- พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507
- พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535
- พ.ร.บ. สวนป่า พ.ศ. 2535
- พ.ร.บ. พัฒนาที่ดิน พ.ศ. 2526
- พ.ร.บ. จัดรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม พ.ศ. 2517
- พ.ร.บ. ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518

3) กฎหมายมีเนื้อหาเกี่ยวกับการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง

- พ.ร.บ. การประมง พ.ศ. 2490
- พ.ร.บ. ว่าด้วยสิทธิการประมงในเขตการประมงไทย พ.ศ. 2482

4) กฎหมายที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการอุตสาหกรรม

- พ.ร.บ. การประมง พ.ศ. 2521
- พ.ร.บ. การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522
- พ.ร.บ. แร่ พ.ศ. 2510
- พ.ร.บ. ปิโตรเลียม พ.ศ. 2514

5) กฎหมายที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องการท่องเที่ยว

- พ.ร.บ. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522

6) กฎหมายที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการคมนาคม

- พ.ร.บ. การเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2546
- พ.ร.บ. ว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับสถานที่ผลิตปิโตรเลียมในทะเล พ.ศ. 2530

7) กฎหมายว่าด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับชุมชนที่อยู่อาศัย

- พ.ร.บ. สถาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537
- พ.ร.บ. เทศบาล พ.ศ. 2496

จากสภาพดังกล่าวจะเห็นว่ากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะทรัพยากรชายฝั่งทะเล จำนวนมากและทั่วถึง แต่ที่เป็นปัญหาต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอยู่ในขณะนี้ เป็นการละเลยในการปฏิบัติตามกฎหมายและละเลยในการควบคุมให้ปฏิบัติตามกฎหมาย จึงก่อให้เกิดปัญหาต่อทรัพยากร โดยเฉพาะทรัพยากรในเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลอยู่ในขณะนี้ (แผนภูมิที่ 2.1)

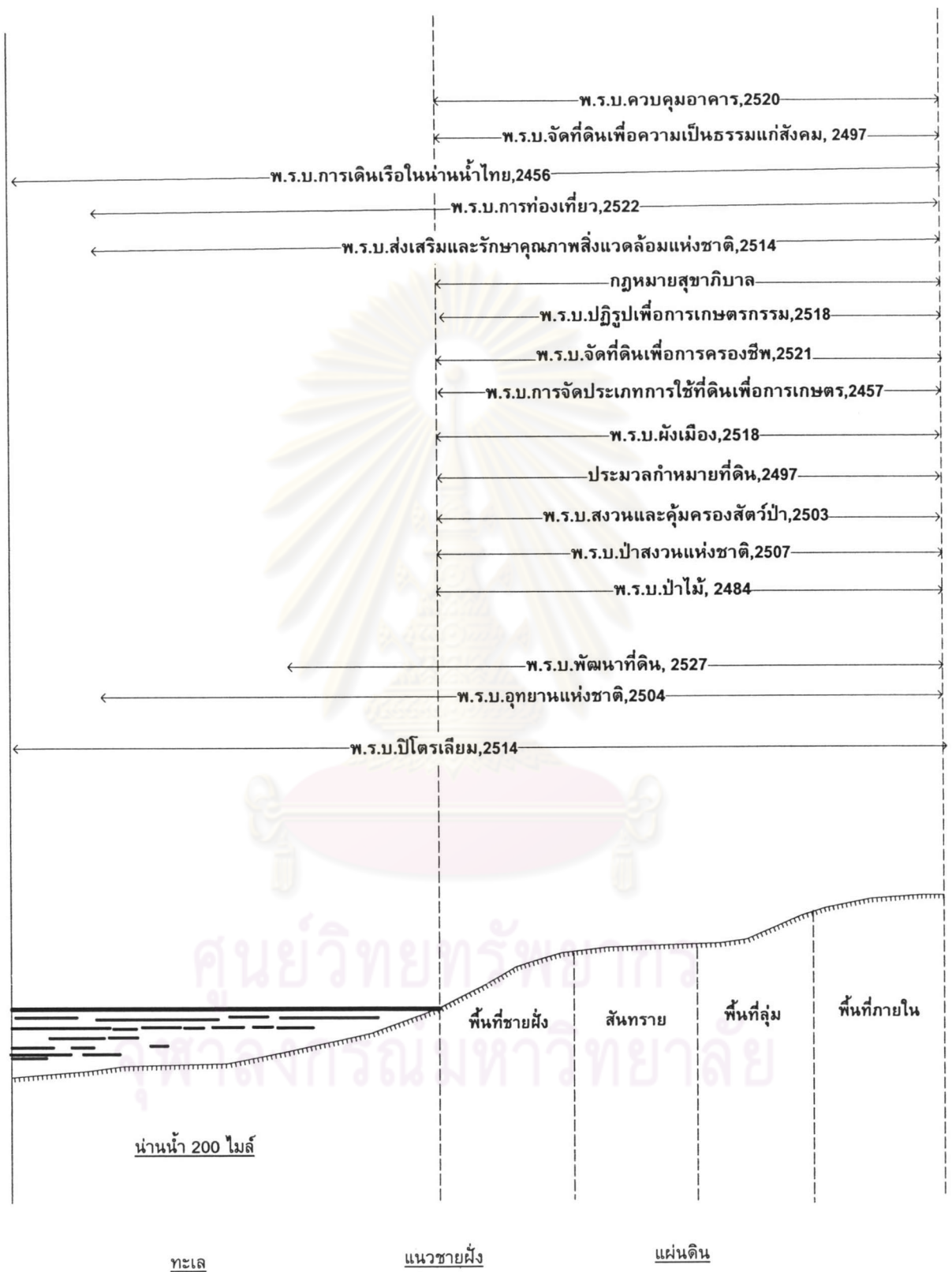
2.6 แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นคำที่ถูกนิยามไว้มากมายโดยหลายองค์กร ความหมายสรุปหมายถึง "การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับระบบนิเวศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ ในขณะที่เดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลดี ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น" (คณวรรณศาสตร์, 2541)

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ต้องการทรัพยากรการท่องเที่ยว และการจัดการส่วนต่างๆ ที่แตกต่างไปจากการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ ดังนี้

- 1) มุ่งเน้นที่คุณค่าของธรรมชาติ /ทรัพยากรธรรมชาติ หรือทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแหล่งท่องเที่ยว มากกว่าการเสริมแต่งสภาพธรรมชาติ หรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ภายในแหล่งท่องเที่ยว
- 2) เป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ระบบนิเวศ และวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ไม่ทำลายและ /หรือทำให้สิ่งแวดล้อมหรือธรรมชาติเสื่อมโทรม
- 3) เน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้หรือได้รับประสบการณ์จากสภาพแวดล้อมธรรมชาติ โดยตรง ซึ่งนอกจากจะสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวแล้ว ยังจะมีส่วนช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 4) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและการอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะเดียวกันก็เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิ 2.1 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ชายฝั่งทะเล
ที่มา: Liyas Baker และประมุข แก้วเนียม (2529)

จากลักษณะที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปแนวความคิดพื้นฐาน หลักการที่ควรพิจารณาในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้ 5 ประการ ดังนี้

1) การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติและท้องถิ่นเดิมด้วยเหตุที่จุดขายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นอยู่กับสภาพธรรมชาติและเอกลักษณ์ของพื้นที่ และนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (eco-tourists) มักเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจที่จะศึกษาเรียนรู้และแสวงหาประสบการณ์จากธรรมชาติ และวัฒนธรรมท้องถิ่น นิยมที่จะเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติที่ยากลำบากต่อการเดินทางและทำทนาย และมักจะไม่สนใจกับความสะดวกสบาย แต่ให้ความสำคัญกับการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกประเภทที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติแวดล้อมเป็นหลัก ดังนั้นการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก จึงเน้นเฉพาะสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่จำเป็นต่อการประกอบกิจกรรมเท่านั้น การออกแบบ ต้องการความละเอียดอ่อนในเชิงสถาปัตยกรรมที่สะท้อนความเป็นธรรมชาติและเอกลักษณ์ของพื้นที่มากกว่าแนวคิดสร้างสรรค์ที่เป็นเอกลักษณ์ของสถาปนิกเอง ซึ่งโดยภาพรวมแล้วจะเป็นการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็ก (small scale) มีความกลมกลืนกับธรรมชาติ และส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด (low impact)

2) การจัดการและพัฒนากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การพัฒนากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะต้องมองการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่

(1) การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวให้รองรับการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน ภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่หรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงกายภาพและเชิงนิเวศวิทยา โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบสิ่งแวดล้อม

(2) การจัดการด้านการตลาดอย่างยั่งยืนโดยให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมและรักษาระดับความพึงพอใจ ของนักท่องเที่ยวที่มีต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและการบริการ

(3) การจัดการด้านการบริการ ทั้งการส่งเสริม กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การบริการสิ่งอำนวยความสะดวก ตลอดจนการสื่อความหมายธรรมชาติ และ

(4) ความยั่งยืนในการสร้างรายได้แก่ชุมชนท้องถิ่น

3) การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญของแหล่งท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หากธรรมชาติและระบบนิเวศได้รับความกระทบกระเทือนจากการใช้ประโยชน์ โอกาสที่ธรรมชาติและระบบนิเวศเหล่านั้นจะเสื่อมโทรมลงหรือถูกทำลายโดยคุณค่าไปก็มีอยู่สูง ดังนั้นการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความจำเป็นในการปกป้องรักษาธรรมชาติแวดล้อม และสร้างจิตสำนึกที่ดีในการประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมให้แก่

นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนจึงเป็นสิ่งที่จะต้องกระทำ นอกจากนี้กลุ่มเป้าหมายในการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ยังจะต้องรวมไปถึงบุคคลกลุ่มอื่นๆ เช่น ราษฎรท้องถิ่น มัคคุเทศก์ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดูแลรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวด้วย ฯลฯ

การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์สามารถกระทำได้หลายรูปแบบ แต่สำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้น มักจะเน้นที่การจัดทำโปรแกรมสื่อความหมาย (interpretive programs) เช่น การจัดให้มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (visitor center) ในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการให้บริการข้อมูลและความรู้แก่นักท่องเที่ยวจัดให้มีเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการศึกษารเรียนรู้จัดให้มีนิทรรศการ / แผ่นป้ายบรรยายตามจุดท่องเที่ยวต่างๆ จัดให้มีเส้นทางเดินเท้าหรือทางเดินป่าที่ให้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ธรรมชาติที่หลากหลายแก่ผู้มาเยือน รวมไปถึงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถชี้แนะ และอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและนิเวศวิทยาของสิ่งต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวพบเห็น

4) การเสริมสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว

ดังที่กล่าวมาแล้วว่านักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มักเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความปรารถนาหรือมีแรงจูงใจที่จะศึกษาเรียนรู้และแสวงหาประสบการณ์จากธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น นิยมที่จะเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติที่ยากลำบากต่อการเดินทางและทำทนาย และมักจะไม่สนใจกับความสะดวกสบาย กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงต้องการ การบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกประเภทที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติแวดล้อมมากกว่า ดังนั้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงควรต้องพิจารณาถึงการจัดให้มีการสื่อความหมายธรรมชาติเพื่อให้ได้รับข้อมูลข่าวสารและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติในแง่มุมต่างๆ ทั้งในระดับกว้างและระดับลึก เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์และความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งก็เป็นวิธีการเดียวกับการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดังที่กล่าวมาแล้ว

5) การยอมรับและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

การได้รับการยอมรับจากชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชนนั้นเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทั้งนี้เพื่อป้องกันปัญหาความขัดแย้งหรือการต่อต้านจากชุมชนในภายหลัง ชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ภายในและรอบๆ แหล่งท่องเที่ยวควรได้รับการพิจารณาให้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการส่งเสริมและจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพราะการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญยิ่ง ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่นในระยะยาวมากกว่ากิจกรรมอื่นๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อความอยู่รอดของธรรมชาติแวดล้อม การเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในรูปแบบต่างๆ จะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้ง

ทางตรงและทางอ้อม ช่วยปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรในชุมชนท้องถิ่นดีขึ้นในระยะยาว ผลที่ต่อเนื่องตามมาจากการที่ชุมชนได้รับประโยชน์ คือ ราษฎรในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเท่ากับเป็นการช่วยส่งเสริมเรื่องการอนุรักษ์ซึ่งมีความสำคัญต่อสังคมส่วนรวมระดับประเทศอีกทางหนึ่ง

สำหรับรูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีความเป็นไปได้ ก็ได้แก่ การลงทุนเกี่ยวกับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็กที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่ำ การเป็นมัคคุเทศก์ การนำสินค้าที่เป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมาขายแก่นักท่องเที่ยว และการจ้างงานในสวนบริการอื่นๆ เป็นต้น

2.7 โครงการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Clark (1992) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์โดยรวมของการจัดการชายฝั่งแบบบูรณาการว่า เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างเหมาะสมและยั่งยืน รักษาระดับความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตและระบบนิเวศให้คงอยู่ ก่อให้เกิดความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกัน แก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เพื่อให้ได้รับประโยชน์ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืนและยาวนานต่อไป

เมื่อจะวางแผนเพื่อการอนุรักษ์หรือพัฒนาทรัพยากรชายฝั่งทะเล สิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงคือ ผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมที่จะมีผลต่อกิจกรรมใดๆ ในระบบที่ต่อเนื่องกันแนวทางการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนี้รวมเอาแนวความคิดในการใช้ทรัพยากรให้ได้อย่างต่อเนื่องและยาวนาน และแนวความคิดในการใช้ประโยชน์เพื่อให้ได้ผลตอบแทนสูงสุดจากการใช้ทรัพยากรหลายด้านเข้าไว้ด้วยกัน

แผนการจัดการที่มีประสิทธิภาพจะต้องคำนึงถึงศักยภาพของพื้นที่นั้นๆ ที่จะเอื้อต่อการใช้ที่ดิน จึงจำเป็นต้องมีการวางแผนจัดการชายฝั่งล่วงหน้า เพื่อป้องกันการใช้พื้นที่ผิดหลักการ ซึ่งโดยทั่วไปมักคำนึงถึงด้านเศรษฐกิจ กฎหมาย และการบริหารมากกว่าระบบนิเวศและโครงสร้างที่เสริมสภาพสังคมที่มีผลเกี่ยวพันต่อมนุษย์ การจัดการชายฝั่งจะต้องคำนึงถึงทุกปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างสอดคล้องประสานกัน โดยมีหลักการดังนี้

- 1) ต้องเร่งวางแผนโดยหน่วยงานของรัฐเพื่อให้หยุดยั้งความเสื่อมโทรมและความขัดแย้งที่กำลังทวีขึ้นจากผลของการใช้พื้นที่นั้นๆ โดยไม่มีทิศทางที่เหมาะสม
- 2) เนื่องจากเป็นการวางแผนระยะยาวจึงต้องสร้างกลไกทางกฎหมายเพื่อให้ได้ผล
- 3) เป้าหมายและกรณีปัญหาต่างๆ ต้องนำมาพิจารณาอย่างถี่ถ้วน
- 4) ต้องมีองค์กรที่ชัดเจน ซึ่งจะเป็นองค์กรที่รับผิดชอบ จะเป็นองค์กรเดี่ยวหรือเป็นโครงข่ายของหลายๆ องค์กรซึ่งสัมพันธ์กันโดยบทบาทในกลไกของการจัดการแล้วแต่สถานการณ์

5) จำเป็นต้องมีการประสานงานระหว่างส่วนต่างๆ หลายส่วนซึ่งใช้พื้นที่ โดยพิจารณาความซับซ้อนของสภาพธรรมชาติและกิจกรรมซึ่งอยู่ในบริเวณชายฝั่งนั้นๆ

หลักการสำคัญที่ใช้ในการจัดการและวางแผนสภาพแวดล้อมและทรัพยากรชายฝั่ง ได้แก่ การปรับปรุงการจัดการและวางแผนให้มีประสิทธิภาพกว่าที่ผ่านมา อาทิ การจัดการบริเวณส่วนต่อระหว่างพื้นดินและทะเล (Ecotone) การจัดการเกี่ยวกับน้ำซึ่งประสานระบบทรัพยากรชายฝั่งเข้าด้วยกันอย่างซับซ้อน พื้นที่ส่วนที่เป็นดิน น้ำ และบริเวณที่อยู่ระหว่างระดับน้ำขึ้นและน้ำลง จะต้องนำมาวางแผนและจัดการร่วมกัน ทรัพยากรที่สามารถฟื้นฟูได้ควรได้รับการจัดการในระดับที่ดีที่สุด (Optimum) เพื่อให้คงอยู่ ยังประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง และเน้นการใช้ประโยชน์หลายด้าน มีมาตรการควบคุมกิจกรรมและการใช้ประโยชน์เพื่อรักษาสภาพทรัพยากรซึ่งเป็นทรัพย์สินของส่วนรวม ประสานประโยชน์ของหลายๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ต้องการความร่วมมือจากหน่วยงานของรัฐตั้งแต่ระดับชาติลงไปถึงระดับท้องถิ่น มีการพัฒนาที่กลมกลืนกับธรรมชาติ เน้นความสำคัญของการวิเคราะห์ประเมินค่าของสภาพแวดล้อม และมีรูปแบบของการประเมินค่าทางเศรษฐกิจและสังคม

กรมพัฒนาที่ดิน (2531) จัดทำแผนประธานการใช้ที่ดินชายฝั่งทะเล จังหวัดเพชรบุรี ให้เป็นในลักษณะที่เป็นแผนผสมผสาน เพื่อกำหนดทิศทางและรูปแบบการใช้ที่ดิน ให้เหมาะสมกับพื้นฐานของทรัพยากร สภาพแวดล้อม และสภาวะเศรษฐกิจสังคมของพื้นที่ชายทะเล โดยจำแนกเขตการใช้ที่ดินได้ 3 ประเภท คือ ที่ดินสงวน ที่ดินอนุรักษ์ ที่ดินพัฒนา ใช้เงื่อนไขในการพิจารณา คือ ลักษณะทางนิเวศวิทยา รูปแบบการใช้ที่ดินในปัจจุบัน ความสำคัญทางเศรษฐกิจสังคม ลักษณะของพื้นที่และประกาศของทางราชการ ซึ่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาส่วนใหญ่เป็นข้อมูลทุติยภูมิ พบว่า จังหวัดเพชรบุรี มีความเหมาะสมต่อการพัฒนาด้าน การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การเพาะเลี้ยง การทำนาเกลือและการท่องเที่ยว

ประภาวดี เผ่าทองจีน (2537) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อการใช้ที่ดินจังหวัดเพชรบุรี ผลการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวในจังหวัดเพชรบุรีก่อให้เกิดการขยายตัวของการใช้ที่ดินใน 2 ลักษณะ คือการขยายตัวของสถานที่พักแรมประเภทโรงแรม และรีสอร์ทต่างๆ และการขยายตัวของอสังหาริมทรัพย์ที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นจุดขาย ซึ่งอยู่ในรูปคอนโดมิเนียม สนามกอล์ฟและที่ดินจัดสรร การขยายตัวของการใช้ที่ดินเพื่อการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ จะเกิดขึ้นในพื้นที่ใกล้แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ตามการกระจายตัวของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ กลุ่มชายฝั่งทะเล กลุ่มชุมชนเมือง กลุ่มแก่งกระเจาน และกลุ่มฝั่งตะวันตกของอำเภอชะอำ ผลกระทบที่เกิดขึ้น จำแนกได้เป็น 4 สาขาหลักคือ สาขาคุณภาพ ได้แก่ ด้านภูมิทัศน์และทรัพยากรน้ำ สาขานิเวศวิทยา ได้แก่ ด้านป่าไม้และป่าชายเลน สาขาคุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ ได้แก่ ด้านการใช้ที่ดินและโครงสร้างพื้นฐาน และสาขา

คุณค่าต่อคุณภาพชีวิต ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจและสังคม สุนทรียภาพและการพักผ่อนหย่อนใจ พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบสูงสุดคือ พื้นที่ชายฝั่งทะเล โดยมีผลกระทบที่อยู่ในขั้นรุนแรงมาก ในสาขาคุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ด้านการใช้ที่ดินและโครงสร้างพื้นฐาน สาขาคุณค่าต่อคุณภาพชีวิตในด้านสุนทรียภาพและสาขากายภาพด้านภูมิสิ่งแวดล้อม พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบรองลงมาคือ พื้นที่ฝั่งตะวันตกของอำเภอชะอำ โดยมีผลกระทบขั้นรุนแรงมากในสาขาคุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ด้านการใช้ที่ดิน และสาขาคุณค่าต่อคุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจและสังคม สำหรับพื้นที่แก่งกระจานนั้น ผลกระทบขั้นรุนแรงมากมีเพียงในสาขาคุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ด้านการใช้ที่ดิน ส่วนพื้นที่ชุมชนเมือง ไม่มีผลกระทบที่รุนแรงมากแต่อย่างใด

Uwe Lohmeyer (1999) ได้เสนอรูปแบบความสัมพันธ์บริเวณพื้นที่ชายฝั่งระหว่างลักษณะการแบ่งเขตพื้นที่กับรูปแบบการใช้ประโยชน์ ผลกระทบที่เกิดขึ้นและความขัดแย้งที่มีในบริเวณนั้น เพื่อช่วยในการตัดสินใจและมองสภาพปัญหาได้อย่างเป็นระบบ และอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากร การใช้ทรัพยากร ลักษณะทางเศรษฐกิจ นโยบายในพื้นที่ให้สามารถจัดการทรัพยากรแบบบูรณาการได้สำเร็จ

Christine A. และคณะ (1995) ได้ทำการศึกษาสภาพการจัดการชายฝั่งบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของทวีปแอฟริกา โดยพิจารณาลักษณะพื้นที่ ลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจ ความสำคัญและการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อจัดทำแผนการจัดการแก้ไขปัญหาและความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ดังในกรณี Mafia Island Marine Park ; Tanzania ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความสมบูรณ์ของทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพสูง ได้ถูกเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่หลายด้านจนเกิดปัญหา จึงขออนุญาตเป็น Marine Park เพื่อจัดทำแผนการจัดการกำหนดพื้นที่โดยการทำโซนนิ่งแยกประเภทของกิจกรรมที่เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ต่างๆ และป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้น

Dutton, I.M. และคณะ (1994) ทำการศึกษากิจการการจัดการชายฝั่งบริเวณอ่าวเจอร์วิส ออสเตรเลีย โดยใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เป็นเครื่องมือช่วยในการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งข้อมูลส่วนใหญ่เป็นข้อมูลทุติยภูมิ ประกอบด้วย 3 ส่วน คือข้อมูลด้านกายภาพ ชีวภาพ และเศรษฐกิจสังคม ทำประเมินการจัดการเชิงอนุรักษ์ โดยพิจารณาเงื่อนไข 5 ส่วน คือ ความเป็นธรรมชาติ (Naturalness) ความมีประสิทธิภาพ (Effectiveness) ความหายาก (Rarity) ความหลากหลาย (Diversity) และความเป็นตัวแทน (Representativeness) เพื่อหาศักยภาพทางด้านนิเวศวิทยาและพิจารณาถึงโอกาสในการอนุรักษ์พื้นที่นั้น จากนั้นนำข้อจำกัดทางสังคมและเศรษฐกิจมาซ้อนทับ เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ของแผนการจัดการ มีการดำเนินโครงการโดยเน้นการจัดการแบบผสมผสาน และให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการวางแผนจัดการการ

ใช้ทรัพยากร ซึ่งพบว่า การจัดการอนุรักษ์แบบผสมผสานโดยให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมนี้ มีประสิทธิภาพสูงเพราะได้รับการสนับสนุนจากชุมชน

Brachya, Valerie. (1993) ศึกษาการจัดการชายฝั่งแบบบูรณาการในอิสราเอลและประเทศในแถบตะวันออกของทะเลเมดิเตอร์เรเนียน โดยมีการจัดระเบียบและรูปแบบข้อมูลที่สำคัญในระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เพื่อช่วยในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาการใช้ที่ดินชายฝั่งทะเลและเสนอแนวทางการพัฒนาบริเวณนี้ ซึ่งมีวัตถุประสงค์สำคัญคือ ป้องกันการก่อสร้างอาคารบริเวณหาดทราย และรักษาสภาพทรัพยากรชายฝั่ง โปรแกรมการจัดการแบบบูรณาการได้รับความสนใจจากประเทศในบริเวณนี้เพิ่มมากขึ้น

Premruedee Chamchalio (1996) ได้ทำการศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อการใช้ที่ดินชายฝั่งเกาะสมุย โดยใช้ข้อมูลจากภาพถ่ายดาวเทียม LANDSAT - TM ระหว่างปี พ.ศ. 2531 ถึง 2537 และใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ในการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่าการใช้ที่ดินเพื่อการท่องเที่ยวมีแนวโน้มสูงขึ้น โดยเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 65.86 และพบว่าพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวในเกาะสมุยอยู่ในสภาพเกินกว่าพื้นที่ที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของเกาะ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ดิน และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นผลที่ได้จากการศึกษานี้สามารถใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนการจัดการชายฝั่งบริเวณเกาะสมุย เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้

กฤติกา บุญชาติพิสุทธิ (2542) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ที่ดินบริเวณชายฝั่งกับการเปลี่ยนแปลงชายฝั่งทะเลของจังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์โดยคำนวณได้จากข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของชายฝั่งทะเล และการใช้ประโยชน์ที่ดินและสิ่งปกคลุมดินที่ได้จากการศึกษาด้วยเทคนิคโทรสัมผัสน โดยใช้ข้อมูลรูปถ่ายทางอากาศและข้อมูลดาวเทียมแลนดแซททีเอ็ม ระหว่างปี 2497 ถึง 2537 พบว่าการเปลี่ยนแปลงชายฝั่ง ณ จุดนั้นมีระดับนัยสำคัญน้อยกว่า 0.2063 โดยพื้นที่ชุมชนหนาแน่นเป็นบริเวณที่มีค่าความน่าจะเป็นในการกัดเซาะชายฝั่งสูงทุกกรณี ในขณะที่พื้นที่ว่างเปล่าเป็นบริเวณที่มีค่าความน่าจะเป็นในการกัดเซาะชายฝั่งต่ำ

นอกจากนี้ สิ้น สิ้นสกุล (2544) ยังได้ใช้ภาพถ่ายทางอากาศและภาพถ่ายดาวเทียม JERS-1 / SAR ในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงชายฝั่งบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยา พบว่าได้มีการแปรสภาพพื้นที่ชายฝั่งเหล่านี้เป็นที่อยู่อาศัย โรงงานอุตสาหกรรม การเพาะเลี้ยง ประมงชายฝั่ง ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมทางธรณีวิทยาตามมา เช่น การทรุดตัวของพื้นที่ การเปลี่ยนแปลงชายฝั่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกัดเซาะชายฝั่ง พบว่าในเขตบางขุนเทียนมีการกัดเซาะอย่างรุนแรงเกิดขึ้นตลอดแนว อัตราการกัดเซาะเฉลี่ยประมาณ 12 เมตรต่อปี ส่วนชายฝั่งจังหวัดสมุทรปราการมีอัตราการกัดเซาะมากกว่า 5 เมตรต่อปี และบริเวณปากแม่น้ำ

เจ้าพระยาทั้งสองด้านในเขตจังหวัดสมุทรปราการมีการสะสมตัวของตะกอนและบางบริเวณเป็นชายฝั่งคงสภาพ ซึ่งสาเหตุหลักของการกัดเซาะในบริเวณนี้ มีทั้งเกิดจากธรรมชาติและโดยเฉพาะจากกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ที่มีการใช้ประโยชน์ในบริเวณนี้ อย่างขาดการควบคุม การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งในลักษณะที่ต่างคนต่างทำ โดยไม่มีแผนและนโยบายที่แน่นอน เป็นความล้มเหลวโดยสิ้นเชิง ดังนั้นข้อมูลพื้นฐานของสภาพแวดล้อมชายฝั่ง อุทกศาสตร์ชายฝั่ง ตลอดจนทรัพยากรชายฝั่ง จะต้องมีการศึกษาหาความสัมพันธ์ในทุกด้าน เพื่อนำมาใช้ในการจัดการและวางแผนการใช้พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

2.8 สรุปแนวคิดและเทคนิคที่ใช้ในการศึกษา

สำหรับพื้นที่ด้านใต้เขตบางขุนเทียน เป็นพื้นที่เขตชายทะเล (Coastal Zone) ที่มีลักษณะเฉพาะทาง Ecology เป็นบริเวณที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่มีบทบาทสำคัญ ต่อระบบเศรษฐกิจ และสังคม ของชุมชน จัดได้ว่าเป็นแหล่งที่มีความหลากหลายของระบบนิเวศนิเวศวิทยาแห่งเดียวของกรุงเทพมหานคร ดร. สนิท อักษรแก้ว, 2540 กล่าวว่าป่าชายเลนบางขุนเทียนมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำชายฝั่ง และเป็นแนวกันชนที่สำคัญที่จะสามารถป้องกันความเสื่อมโทรมหรือความเน่าเสียของคุณภาพน้ำอย่างดี โดยเป็นตัวดูดซับสิ่งปฏิกูลจากโรงงาน และยังป้องกันการพังทลายของชายฝั่ง ฉะนั้นแนวคิดของ Dutton, I.M. และคณะ (1994) ได้กำหนด 5 ปัจจัย เพื่อหาค่าคุณภาพทางด้านนิเวศวิทยา คือ ความเป็นธรรมชาติ (Naturalness) ความมีประสิทธิภาพ (Effectiveness) ความหายาก (Rarity) ความหลากหลาย (Diversity) และความเป็นตัวแทน (Representativeness) และพิจารณาถึงโอกาสในการอนุรักษ์พื้นที่นั้น จากนั้นนำข้อจำกัดทางสังคมและเศรษฐกิจมาซ้อนทับ เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ของแผนการจัดการ โดยเน้นการจัดการแบบผสมผสาน และให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการวางแผนจัดการการใช้ทรัพยากร ซึ่งพบว่า การจัดการอนุรักษ์แบบผสมผสานโดยให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม มีประสิทธิภาพสูงเพราะได้รับการสนับสนุนจากชุมชน จึงน่าจะเหมาะสมกับสภาพของสังคมของชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทย

ในการศึกษาพื้นที่ด้านใต้ของเขตบางขุนเทียน ซึ่งมีลักษณะการตั้งถิ่นฐานโดยอาศัยปัจจัยทางธรรมชาติ คือ การเกาะกลุ่มอยู่ตามคลองสำคัญได้แก่ คลองห้วยกระปิ้อ คลองขุนราชพินิจใจ คลองพิทยาลงกรณ์ และใช้คลองเหล่านี้ในการคมนาคมทางน้ำเป็นหลัก แต่เมื่อมีนโยบายต่างๆ เข้ามาอิทธิพลต่อพื้นที่ ซึ่งเป็นปัจจัยทางสังคมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน การเปลี่ยนแปลงของกิจกรรมการเกษตรและการปล่อยให้พื้นที่เกษตร รกร้างว่างเปล่า โดยมีสาเหตุจากโครงการพัฒนาระบบโครงข่ายเชื่อมโยงพื้นที่ด้านบนและด้านใต้ของเขตบางขุนเทียน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว และเพิ่มศักยภาพในการขนส่งผลผลิตการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเพื่อกระจายสู่ท้องตลาดให้กับชุมชน การปล่อยให้มีการใช้ที่ดินขัดแย้งกับข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน หรือฝ่าฝืน

ข้อกำหนดหรือมาตรการการควบคุมการใช้ที่ดิน ปัจจัยเหล่านี้ทำให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่ศึกษาก่อนให้เกิดการขยายตัวของพื้นที่เมือง ตามเส้นทางคมนาคม โดยมีเส้นทางหลักคือ ถนนบางขุนเทียน ที่นำพาความเจริญจากแนวถนนพระราม 2 ผ่านมายังพื้นที่ด้านใต้ของเขตบางขุนเทียน ดังนั้นผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงสภาพพื้นที่ ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ที่เปลี่ยนไปโดยอาศัยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานตามแนวความคิดการตั้งถิ่นฐาน มาใช้ในการอธิบายในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่ข้างเคียง ว่ามีการกระจุกตัวหรือมีความหนาแน่นอยู่บริเวณใดบ้าง ซึ่งปัจจัยในการพิจารณาได้แก่ปัจจัยทางธรรมชาติ เช่น สภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ ลักษณะดิน แหล่งน้ำ เป็นต้น และปัจจัยทางสังคม เช่น สภาพทางเศรษฐกิจ พิจารณาจาก การใช้ที่ดิน และรายได้ ของประชาชนในพื้นที่ อาชีพของประชากร สาธารณูปโภค สาธารณูปการ รวมไปถึงแผนพัฒนาในระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับประเทศไปถึงระดับท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา เนื่องจากพื้นที่ด้านใต้ของเขตบางขุนเทียน เริ่มมีลักษณะของการตั้งถิ่นฐานที่เปลี่ยนไปจากดั้งเดิม มีการขยายตัวของเนื้อเมือง มีการผสมผสานระหว่างการตั้งถิ่นฐานแบบชนบทและแบบเมือง โดยอธิบายลักษณะการตั้งถิ่นฐานได้ตามแนวคิดของ Glenn T" Trewartha ซึ่งมีมีความแตกต่างกันพิจารณาได้จากตัวแปรทางด้านประชากร โครงสร้างทางเศรษฐกิจทั้งในภาคเกษตร อุตสาหกรรม และภาคบริการต่างๆ รวมไปถึงสิ่งปลูกสร้าง มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดินอันเป็นปัจจัยหนึ่งในการศึกษาการวางแผนการใช้ที่ดินในพื้นที่ศึกษา พื้นที่ที่มีการใช้สอยในกิจกรรมที่หลากหลายขึ้น มีการกระจุกตัวของโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น ชุมชนมีการขยายตัว ขึ้นส่งผลให้มีแหล่งพักอาศัยเพิ่มมากขึ้น มีร้านค้า สิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อมารองรับการเติบโตของเมือง แต่ทำให้พื้นที่เกษตรกรรมถูกบุกรุกลดจำนวนลง ซึ่งปัจจัยเหล่านี้นำมาใช้ศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินในบริเวณด้านใต้ของเขตบางขุนเทียน ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีของ Goodman (1968) ที่พิจารณาการทำกิจกรรมบนพื้นที่ว่าอยู่บนกิจกรรมใดเป็นกิจกรรมหลัก เกษตรกรรม อุตสาหกรรม หรือการค้าการบริการ มีสัดส่วนของกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ศึกษาเป็นอย่างไร เพื่อนำมาศึกษาแนวโน้มในการขยายตัวของเมืองว่ามีการพัฒนาไปในทิศทางใด สำหรับในส่วนของพื้นที่ที่ติดชายฝั่งทะเล ในการศึกษาอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ของ Brahtz (1972 1-15) .ในการพิจารณาสำหรับการวางแผนพัฒนา ร่วมกับแนวคิดของ Schaefer (1978) ในการพิจารณากิจกรรมของมนุษย์ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมบริเวณชายฝั่งทะเล เพื่อวางแผนการพัฒนาเมืองในทุกด้านให้เกิดประโยชน์สูงสุด สอดคล้องกับความต้องการของคนในท้องถิ่นเพื่อให้การพัฒนาตอบสนองของความ ต้องการโดยแท้จริง โดยพิจารณานโยบาย และโครงการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษาตั้งแต่ระดับประเทศจนถึงระดับท้องถิ่น เพื่อนำมาวิเคราะห์หาแนวทางในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาพื้นที่บริเวณด้านใต้ของเขตบางขุนเทียนต่อไป